

ทฤษฎีความรับผิดในการผลิตและการจำหน่ายสินค้า
(PRODUCTS LIABILITY)

Products Liability นี้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Protection law) กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคนี้มีกำเนิดมาจากสมมติฐานภายใต้หลักทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ ที่ว่า บุคคลสองฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ประกอบการธุรกิจฝ่ายหนึ่งกับฝ่ายผู้บริโภคอีกฝ่ายหนึ่ง มีฐานะทางเศรษฐกิจและพลังการต่อรองไม่เท่าเทียมกัน จำเป็นที่รัฐต้องให้ความคุ้มครองแก่ฝ่ายผู้บริโภคอย่างมาก ทฤษฎีคุ้มครองผู้บริโภคนี้เป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายในศตวรรษที่ 20 นี้เอง

แต่เดิมมาในสมัยศตวรรษที่ 19 เป็นสมัยที่ระบบเศรษฐกิจเสรี (laissez Fair), เพียงผู้ มีแนวความคิดว่า เอกชนแต่ละคนสามารถประกอบธุรกิจของตนได้โดยอิสระรัฐจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว ควบคุม ในเรื่องการค้าแต่อย่างใด ปล่อยให้เป็นเรื่องของเอกชน ๆ แต่ละคนจะไต่แข่งขันกัน และกระทำในสิ่งที่คิดที่สุด เศรษฐกิจก็จะก้าวหน้ามากขึ้น ในด้านกฎหมายนั้นมีการกำหนดให้สอดคล้องกับหลักการในระบบนี้ คือ ถือว่า ประชาชนทุกคนมีอิสระที่จะทำสัญญากันอย่างใดก็ได้ (Freedom of Contract) ดังนั้นในการซื้อขายสินค้า ถ้ามีข้อบกพร่องในสินค้า อย่างไม่เป็น เรื่องที่ผู้ซื้อเองจะต้องรับภาระในความเสียหายนั้น เนื่องจากตนเป็นผู้เลือกซื้อสินค้าประเภทนั้นเอง หลักนี้เรียกว่า "caveat emptor " หรือ "Let the buyer

1 ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์ศานต์ , "การควบคุมโฆษณาเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค," วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 10(2) (2521) 245 - 246 ; J.M. Oliver, Law and Economics: An Introduction, Economic and Society Series, No. 7. (London : Georgeallen & Unwin, 1979), pp.79-80; Gordon Borrie, and Aubrey L.Diamond, The Consumer, Society, and the Law, 3rd ed. (Great Britain:Penguin Books, 1973), pp. 259-260.

beware " หมายความว่า "ผู้ซื้อต้องระวัง " หลักกฎหมายเช่นนี้มันเพราะ
 ถ้าวาหรือเชื่อว่า คนทุกคนมีความรู้ความสามารถเท่าเทียมกัน คนทุกคนจึงมีอิสระเท่าเทียมกันที่จะ
 ตกลงใ้มีนิติสัมพันธ์กันเช่นใดก็ได้ และเมื่อมีความเสียหายใดเกิดขึ้นตนก็ต้องรับผิดชอบต่อ
 เพราะตนเป็นผู้ก่อขึ้นไว้ ขอสมมติฐานเช่นนี้เป็นความจริงในสมัยนั้นซึ่งเป็นสังคมแบบพื้นฐาน
 (Primitive Society) ที่มีการค้าเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเองใช้เองในครอบ
 ครัว หรือการซื้อขายสิ่งของก็กระทำระหว่างบุคคลในระดับหมู่บ้าน ตำบล เคียงกัน เป็นการ
 คัดต่อซื้อขายระหว่างผู้ซื้อผู้ขายโดยตรง และผู้ซื้อมีโอกาส มีความสามารถตรวจสอบสินค้าและค
 รองราคาได้อย่างเป็นธรรม ตัวสินค้าเองก็เป็นสินค้าแบบง่าย ๆ ไม่มีกลไกซับซ้อนยุ่งยาก ส่วน
 ใหญ่จะเป็นผลผลิตทางเกษตรที่ยังมีได้แปรรูป ผู้ซื้อและผู้ขายมีความรู้เกี่ยวกับสินค้าเท่าเทียมกัน
 ผู้ซื้อเองก็รู้เกี่ยวกับสินค้าว่าทำมาจากอะไร ใช้งานได้อย่างไร เป็นอันตรายเพียงใดหรือไม่
 แค่มาดังในปัจจุบันในสมัยศตวรรษที่ 20 นี้มีได้เป็นเช่นนั้นแล้ว ระบบการค้า ธุรกิจ เปลี่ยน
 แปลงไป เจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ กรรมวิธีการผลิตได้รับการพัฒนา มีการนำวิทยาการใหม่ ๆ
 มาใช้ทำให้การผลิตมีความซับซ้อน งานผลิตเป็นงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น ความ
 รู้ของผู้บริโภคเกี่ยวกับสินค้านั้นไม่เพียงพอแล้ว การขาย / การจำหน่ายสินค้านำเทคนิคและ
 วิทยาการด้านการตลาดใหม่ ๆ มาใช้ เปลี่ยนจากการขายประเภทตัวต่อตัวมาเป็นการขายโดย
 นายหน้า ตัวแทน เซลล์แมน และการโฆษณาชักชวนในรูปแบบต่าง ๆ โอกาสที่ผู้บริโภคจะถูกเอารัด
 เอาเปรียบ ถูกหลอกลวงเกี่ยวกับสินค้ามีมาก ซึ่งตรงกันข้ามกับฝ่ายผู้ประกอบการที่มีการรวมทุ
 ผนรวมตัวกันก่อตั้งเป็นห้างหุ้นส่วน บริษัท และนิติบุคคลในรูปแบบต่าง ๆ มีลูกจ้างมากสามารถระดม
 นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ มาทำงานให้กับตน ย่อมมีความรู้ ความสามารถในด้านนี้
 เป็นอย่างดี การผลิตการจำหน่ายย่อมได้เปรียบฝ่ายผู้บริโภค²

¹ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์ศานต์, "การควบคุมโฆษณาเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค," วารสาร
 นิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 10(2)(2521) 245 - 246.

² Oliver, Law and Economics: An Introduction, pp. 79-83;
 ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์ศานต์, "การควบคุมโฆษณาเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค," วารสารนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 10(2)(2521) 247 - 248.

คงเห็นได้ว่า มาถึงปัจจุบันนี้ หลัก caveat emptor ย่อมไม่เหมาะสมแล้ว ในสภาพที่ผู้บริโภคมีความรู้ความสามารถ และพลังการต่อรองค่ากว่า และผู้บริโภคเป็นฝ่ายที่ได้ รับความเสียหายจากสินค้าที่ตนซื้อหามาใช้ มาบริโภค โดยที่มิได้เป็นฝ่ายที่ก่ออันตราย ก่อความเสียหายนั้นอย่างใดเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้กฎหมายของกาวเข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่าย ผู้บริโภคตามสมควร เกิดแนวความคิดและมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค คือ Consumer Protection law ซึ่งครอบคลุมถึง การคุ้มครองป้องกันการเสียเปรียบต่าง ๆ ของผู้บริโภค ให้ผู้บริโภคได้รับความเป็นธรรมในการซื้อขายในการสัมพันธ์ติดต่อกับผู้ประกอบการ ธุรกิจ ไม่ว่าในค่านราคา คุณภาพ ปริมาณ ของสินค้า การทำสัญญาหรือการรับบริการต่าง ๆ จากธุรกิจการค้า การคุ้มครองเกี่ยวกับความปลอดภัยของผู้บริโภค ผู้ใช้สินค้า และการคุ้มครองถึงผลสุดท้ายที่เกิดต่อผู้บริโภคเนื่องมาจากการใช้ การบริโภคสินค้า คือ ให้การเยียวยา ชดเชยในกรณีผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากสินค้า ซึ่งก็คือ กฎหมาย Products Liability นั้นเอง

ความรับผิดชอบในการผลิตและการจำหน่ายสินค้า หรือ "Products Liability" มีขอบเขตเพียงใดนั้น มีแนวความคิดของนักกฎหมายเป็นหลายฝ่าย ตั้งแต่แคบที่สุดไปจนถึงกว้างที่สุด

ความหมายที่แคบที่สุด คือ จำกัดเฉพาะความรับผิดชอบโดยเด็ดขาดในทางละเมิด (Strict liability) ของผู้ผลิต ในความเสียหายที่เกิดจากความชำรุดบกพร่องของสินค้า ที่เขาผลิตและนำออกจำหน่าย

1

Curtis R.Reitz, and Michael L.Scabolt, "Warranties and Product Liability:Who Can Sue and Where ? "Temple Law Quarterly 46(1973) : 527;Rate A. Howell; John R.Allison; and Gaylord A.Jentz, Business Law Text and Cases (Hinsdale, Illinois:The Dryden Press, 1978); p. 144 ; Steven H.Gifis, "Products Liability," Law Dictionary (1975) :164, Michael Whineup, Essential Business Law:Defective Goods (London:Sweet & Maxwell, 1979), p. 48.

ความหมายของแนวความคิดที่สอง ไม่จำกัดเฉพาะความรับผิดของผู้ผลิตเท่านั้น โดยหมายถึง ความรับผิดโดยเค็ดขาดของผู้ผลิต ผู้จำหน่ายสินค้าใด ๆ ต่อผู้บริโภค ในความเสียหายที่เกิดจากความชำรุดบกพร่องของสินค้า

ความหมายที่กว้างกว่าตามแนวที่สาม หมายถึง ขอบเขตของกฎหมายจากคำพิพากษา (case law) เกี่ยวกับความรับผิดของผู้ขายสินค้าบุคคลอื่นสาม ซึ่งผู้ซื้อได้มีความสัมพันธ์ตามสัญญาระหว่างกัน ทั้งนี้อาจอาศัยทฤษฎี จงใจละเมิด ประมาทเลินเล่อ หรือความรับผิดเค็ดขาดตามแนวความคิดนี้เห็นว่า product liability หมายถึงเฉพาะความรับผิดในทางละเมิดเท่านั้น²

ความหมายที่กว้างที่สุด ตามแนวความคิดของกฎหมายยุโรป และนักกฎหมายส่วนใหญ่ เห็นว่า ขอบหมายรวมถึง ความรับผิดในทางแพ่งของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าทั้งหลายอันมีต่อผู้บริโภค ในความเสียหายที่เกิดจากสินค้า³

1

Albert R. Abrams, "Defining the Design Defect in Aircraft Products Liability Cases," Journal of Air Law and Commerce 45(1)(1979):167-168; Lynne Parkhurst, "Casenotes: Products Liability," Journal of Air Law and Commerce 45(3) (Spring 1980): 774.

2

William L. Prosser, Law of Torts, 4th ed. Handbook Series. (ST. Paul, Minn.: West Publishing, 1971), p. 641.

3

The Association Europeenne d'Etudes Juridiques et Fiscales, comp., Product Liability in Europe (The Netherlands: The Netherlands and Kluwer-Harrap Handbooks, 1975), p. 23 ; Robert S. Pasley, "The Protection of the Purchaser and Consumer under the Law of the U.S.A," The Modern Law Review 32(3)(May 1969):9; Alvin S. Weinstein, et al., Products Liability and the Reasonably Safe Product: A Guide for Management, Design, and Marketing (New York-Chichester-Brisbane-Toronto: John Wiley & Sons, 1978), pp.4-5 ; Len Young Smith, and G. Gale Roberson, Smith and Roberson's Business Law, 3d ed. (ST. Paul, Minn.: West Publishing Co., 1971), p. 520.

ผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวความคิดฝ่ายที่สี่นี้ และพอจะกล่าวสรุปได้ว่า Products Liability หมายถึง ขอบเขตของกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดของใคร ๆ ของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้า ในความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ตนผลิตหรือจำหน่าย อันมีต่อผู้บริโภคหรือบุคคลใด ๆ ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์ตามสัญญากับผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายโดยตรงหรือไม่ก็ได้

โดยเนื้อแท้แล้ว ความรับผิดในกรณีนี้ เป็นความรับผิดในทางแพ่งตามกฎหมายสาขาเอกชน (Private Law) แต่อย่างไรก็ตามเมื่อโลกของอุตสาหกรรม ระบบการผลิต การค้า การตลาด การโฆษณา เจริญขึ้น ขอบเขตของกฎหมายนี้อาจมีได้จำกัดเพียงมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคตามกฎหมายเอกชนเท่านั้น อาจอาศัยมาตรการอื่น ๆ ที่มีใช้การเยียวยาความเสียหายในทางแพ่งเท่านั้น หรือมีมาตรการเยียวยาเป็นพิเศษเข้ามาเสริมเพื่อให้ความคุ้มครองเยียวยาแก่ผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น และจำเป็นด้วย เพราะการเยียวยาเฉพาะตามกฎหมายแพ่งอาจไม่เพียงพอ อย่างเช่น มาตรการเกี่ยวกับกองทุนชดเชยความเสียหายเกี่ยวกับสินค้า ซึ่งไม่ต้องมีการดำเนินคดีฟ้องร้องให้รับผิดหรือมีกฎหมายพิเศษให้อำนาจหน่วยงานของรัฐมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบการค้าเยียวยาแก่ไซการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายในทันทีทันใด / หรือให้ระงับยับยั้งความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภคโดยขออำนาจศาลสั่งให้ยึดสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐาน ไม่ปลอดภัย ออกไปจากท้องตลาด / หรือใช้มาตรการใหญ่ประกอบธุรกิจที่ฝ่าฝืนกฎหมายจ่ายค่าปรับจำนวนมาก ความรับผิดชอบหนึ่งนำมาใช้จ่ายอุดหนุนการดำเนินงานเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคด้วย ดังนั้นขอบเขตของความรับผิดในการผลิตและการจำหน่ายสินค้า Product liability ในที่นี้จึงอาจจำเป็นจะต้องกล่าวถึงกฎหมายอื่น ๆ นอกเหนือจากกฎหมายเอกชน ซึ่งปัจจุบันนี้มีบัญญัติคำที่ใช้เรียกกฎหมายประเภทนี้ว่า มหาชนส่วนแพ่ง หรือ แพ่งกึ่งมหาชน

กฎเกณฑ์ความรับผิดในการผลิตและการจำหน่ายสินค้านี้ได้อาศัยทฤษฎีทางกฎหมายที่ว่า ด้วยความรับผิดหลายทฤษฎี ทั้งในทางสัญญา และในทางละเมิด คือ

1. ทฤษฎีความรับผิดในทางสัญญา (Contractual liability ก็คือรับผิดในการผิดสัญญา (Breach of Contract) หรือผิดคำรับประกันเกี่ยวกับสินค้า (Breach of warranty) ทฤษฎีสัญญานี้มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ "หลักความสัมพันธ์ตามสัญญา" (Privity of contract) ซึ่งมีผลว่า ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการผิดสัญญาหรือคำรับประกันสินค้าจะดำเนินคดีต่อผู้ขายใดก็ต้องมีความสัมพันธ์ตามสัญญากับผู้ขายนั้น หรืออีก

นัยหนึ่ง เป็นผู้ซื้อสินค้าจากผู้ขายโดยตรง

2. ภาระความรับผิดในทางละเมิด (Tortious liability) ตามหลักทั่วไป ได้แก่ ความรับผิดตามหลักละเมิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งผู้ผลิต ผู้จำหน่ายจะต้องรับผิดเมื่อเขามีส่วนผิดในการผลิต การจำหน่ายสินค้า ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภค ความรับผิดในทางละเมิดนี้รวมถึง รับผิดสำหรับการแสดงถึงคุณภาพของสินค้าผิดพลาด (misrepresentation) ซึ่งผู้ประกอบการค้าธุรกิจต้องรับผิดในกรณีแสดงโดยจงใจ หลอกลวง (fraudulent misrepresentation) และกรณีแสดงผิดพลาดโดยประมาท (negligent misrepresentation) ด้วย

3. นอกจากความรับผิดในทางสัญญาและละเมิดตามหลักทั่วไป 2 ประการตามข้อ 1 และ 2 แล้ว ก็ยังมีกฎเกณฑ์ที่พื้่นนำมาใช้ในคดี Product liability ใหม่ที่สุดเรียกว่า "หลักความรับผิดเด็ดขาด" (strict liability) ซึ่งเกิดขึ้นโดยความจำเป็นเพื่อให้สามารถเยียวยาชดเชยแก่ผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสมตามภาวะสังคม เศรษฐกิจของโลกในปัจจุบัน โดยสหรัฐอเมริกาเน้นต้นแบบในเรื่องนี้ รับรองหลักเกณฑ์ที่ว่า ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากสินค้าชำรุดบกพร่องเป็นอันตาย โดยไม่คำนึงถึงความผิดในส่วนของผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย และไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ตามสัญญาระหว่างผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายกับผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายแต่อย่างใด ภาระความรับผิดเด็ดขาดนี้ได้รับความสนใจและได้รับการสนับสนุนในวงการกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป แคนาดา ออสเตรเลีย หลายประเทศได้รับรองใช้กฎเกณฑ์นี้ บางประเทศก็นำไปใช้เพียงบางส่วนบางประการ ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาเปลี่ยนแปลงแนวคำพิพากษาของศาลสูงทั้งนี้แม้ในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบประมวล ศาลสูงก็มีบทบาทอย่างมากในเรื่องนี้¹ และในบางประเทศก็มีการบังคับใช้กฎเกณฑ์นี้โดยการตราเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร เป็นพระราชบัญญัติ รัฐบัญญัติ รับรองกฎเกณฑ์ความรับผิดเด็ดขาดไว้โดยชัดแจ้ง²

¹ เช่นบทบาทของศาลสูงฝรั่งเศส ดังจะไดกล่าวถึงในบทที่ 6 ความรับผิดในการผลิต และการจำหน่ายสินค้าในยุโรป

² เช่นตามพระราชบัญญัติหลาย ๆ ฉบับของออสเตรเลีย แคนาดา

หลักความรับผิดในทางสัญญาและในทางละเมิดดังกล่าวได้รับการเสริมให้มึผลคุ้มครอง
 เยียวยานุบริโลกมากขึ้นโดยกฎหมายลายลักษณ์อักษรกฎหมายพิเศษ เป็นพระราชบัญญัติ รัฐบัญญัติ
 กำหนดเป็นพิเศษเกี่ยวกับความรับผิดในการผลิตและจำหน่ายสินค้าค้าย เช่น ที่เกี่ยวกับความรั
 รับผิดในการแถลงแสดงฉีกพลาดตามหลักกฎหมายจารีตประเพณีก็ได้มีการบัญญัติในพระราชบัญญัติใหญ่
 ประกอบการคุ้มครองรับผิด และต้องรับผิดแม้เป็นกรณีแถลงแสดงฉีกพลาดโดยสุจริตมิได้ตั้งใจประ
 มาทักตาม (innocent misrepresentation) อย่างเช่น The Misrepresentation
 Act 1967 ของอังกฤษ นอกจากนั้นกฎหมายพิเศษของสหรัฐอเมริกา The Consumer
 Product Safety Act 1972 คล้ายกับ Consumer Safety Act 1978 ของ
 อังกฤษ ก็มีผลให้ความคุ้มครองเยียวยาเกี่ยวกับสินค้าที่จะเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคเป็นพิเศษ
 และมีมาตรการคุ้มครองเยียวยาที่ดีกว่ากฎหมายจารีตประเพณีด้วย

นับวันหลักเกณฑ์ทั้งจากคำพิพากษาของศาลและกฎหมายลายลักษณ์อักษรก็จะได้รับการ
 พัฒนาปรับปรุงแก้ไขมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของบ้านเมือง
 และเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่พัฒนาก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ มิหุยกยัง เพื่อจะสามารถให้ความคุ้มครอง
 ผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม และขอบเขตความรับผิดในการผลิตและการจำหน่ายสินค้าก็นับวัน
 จะขยายกว้างออกไป ไม่เฉพาะเกี่ยวกับสินค้าการเกษตร แต่รวมถึงสินค้าอุตสาหกรรม ไม่
 เฉพาะสังหาริมทรัพย์ แต่รวมถึงอสังหาริมทรัพย์ ทั้งที่เกี่ยวกับการขายที่ดิน สิ่งก่อสร้าง การขาย
 บ้านที่มีการผลิตเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ทั้งเกี่ยวกับสินค้าที่ให้เช่า เกี่ยวกับการให้บริการ
 การซ่อมแซมสินค้า การรับเหมาก่อสร้าง และยังอาจไกลไปถึงกิจการสาธารณูปโภค น้ำ แก๊ส
 ไฟฟ้า ซึ่งถือว่าเป็นสินค้าที่จำเป็นแก่การอุปโภคในชีวิตประจำวันเช่นกัน โดยสรุปแล้ว กล่าว
 ได้ว่า ขอบเขตความรับผิดในการผลิตและการจำหน่ายสินค้าจะกว้างขวางมากขึ้น ๆ และกฎหมาย
 เกี่ยวกับความรับผิดในเรื่องสินค้านี้จะมีบทบาทสำคัญมากขึ้น ๆ ไม่เฉพาะแต่ในด้านพัฒนาการ
 กฎหมาย แต่รวมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย